УДК 37.13:9881
DOI https://doi.org/10.32782/2307-1222.2024-57-22

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПЕРЕКЛАДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Людмила ПОЛІЩУК
кандидат педагогічних наук
Житомирського державного університету імені Івана Франка
вул. Пушкінська, 48, Житомир
ORCID: 0000-0002-9468-5412
polischukludmyla@gmail.com

Тетяна ПУШКАР
кандидат педагогічних наук
Житомирського державного університету імені Івана Франка
вул. Пушкінська, 48, Житомир
ORCID: 0000-0001-5060-7167
tatpushkar68@gmail.com

У статті розглядаються особливості формування національної ідентичності в умовах глобальної комунікації. Досліджено взаємозв'язок між культурою і її відображенням у процесі перекладу. Відомо, що переклад є важливим засобом міжкультурної комунікації з кількома ключовими аспектами: 1) розширення розуміння: переклад дає змогу розширити розуміння між людьми, які говорять різними мовами; 2) збереження культур: переклад допомагає зберегти та передавати культурні нюанси, традиції та цінності через мови, забезпечуючи унікальність кожної культури; 3) сприяння співпраці: у бізнесі та наукових сферах переклад дає змогу поліпшити співпрацю між різними країнами та культурами, відкриваючи нові можливості для інновацій та обміну досвідом; 4) зменшення мовних бар'єрів: переклад сприяє зниженню мовних бар'єрів, спрощуючи спілкування з тими, хто говорить різними мовами. Досліджено міжкультурні можливості різних мов та вплив культур на переклад. Також у статті досліджується переклад як складне явище, у центрі якого виявляються соціальні, психолінгвістичні, психологічні та культурні аспекти. Сьогодні переклад має статус окремої науки з чітко вираженим предметом, об'єктом дослідження і, відповідно, своєю термінологічною системою і є серйозною науковою дисципліною, яка може пояснити й описати основні положення перекладацької діяльності. За допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. Виконуючи важливі соціальні функції, переклад як вид мовленнєвої діяльності повинен розглядатися

у сукупності всіх своїх функцій, соціальної природи та реалізовувати потреби людей у спілкуванні. Переклад розкриває такі аспекти, як відтворення культурних нюансів та точність передачі ідеї. Невірний переклад може спричинити непорозуміння, обмежуючи обмін ідеями та знанням між культурами. Використання мовних елементів, які віддзеркалюють унікальні аспекти культури, сприяє збереженню та поширенню національних цінностей. Правильний переклад термінів і виразів зберігає культурні концепції. Окрім того, розуміння контексту та врахування культурних реалій сприяє успішному обміну.

Ключові слова: *глобальна комунікація, культура, національна ідентичність, ознака, переклад.*

THE CORRELATION BETWEEN TRANSLATION AND THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEX OF GLOBAL COMMUNICATION

Liudmyla POLISHCHUK
PhD in Pedagogy
Zhytomyr State University named after Ivana Franka
48 Pushkin str., Zhytomyr
ORCID: 0000-0002-9468-5412
polischukludmyla@gmail.com

Tetiana PUSHKAR
PhD in Pedagogy
Zhytomyr State University named after Ivana Franka
48 Pushkin str., Zhytomyr
ORCID: 0000-0001-5060-7167
tatpushkar68@gmail.com

This article explores the features of shaping national identity in the realm of global communication. The relationship between culture and its reflection in the process of translation is being investigated. Translation is recognized an crucial tools for intercultural communication with several key aspects: 1) expanding understanding: translation enables broadening understanding among people who speak different languages; 2) preserving cultures: translation aids in preserving and conveying cultural nuances, traditions and values across languages, ensuring the uniqueness of each culture; 3) promoting collaboration: in business and scientific realms, translation enhances collaboration between different countries and cultures, opening new opportunities for innovation and knowledge exchange; 4) reducing new barriers: translation contributes to the reduction of language barriers, simplifying communication with these who speak different languages. Explored intercultural opportunities of various languages and the influence of cultures on translation. Also, the article examines translation as a complex

phenomenon, highlighting its social, psycholinguistic, psychological and cultural aspects. Today, translation holds the status of a distinct science with a well-defined subject, research object and, accordingly, its terminological system. It stands as a serious scientific discipline capable of explaining and describing the fundamental principles of translation activity. Translation facilitates indirect communication between people from different cultural background, with the translator acting as a cultural intermediary. Performing important social functions, translation as a type of speech activity should be considered in the totality of all its functions, its social nature and realize the needs of people in communication. Translation reveals such aspects as the reproduction of cultural nuances and the accuracy of conveying an idea. Incorrect translation can cause misunderstandings, limiting the exchange of ideas and knowledge between cultures. The use of language elements that reflect unique aspects of culture contributes to the preservation and dissemination of national values. Correct translation of terms and expressions preserves cultural concepts. In addition, understanding the context and taking into account cultural realities contributes to a successful exchange.

Key words: *global communication, culture, national identity, sign, translation.*

Постановка проблеми. Глобальна комунікація є однією з визначальних тенденцій XXI ст. Економічний, політичний, соціальний і культурний розвиток призводить до зростання зв'язків між різними країнами світу. Скорочення витрат у сфері комунікаційних технологій спрощує співпрацю з партнерами у найвіддаленіших регіонах. Глобалізаційні процеси впливають на всі аспекти сучасного життя. Глобальна комунікація – це обмін інформацією, ідеями та культурними аспектами між людьми з різних країн та культур. Вона включає у себе взаємодію на міжнародному рівні, аспекти міжкультурної співпраці, обмін знаннями та ідеями на глобальному рівні. Глобальна комунікація і переклад взаємопов'язані, сприяють взаєморозумінню та об'єднанню різних культур і мов у світовому масштабі.

Протягом усієї історії переклад відігравав одну з найважливіших соціальних ролей, здійснюючи міжмовні контакти не тільки між різними народами, а й між різними культурами та літературами. Із другої половини XX ст. переклад має велике значення у встановленні науково-технічних і комерційних зв'язків. Сучасна інтеграція неможлива без інформаційного обміну у світовому колі. За допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. У зв'язку із цим багатьма вченими визнається той факт, що переклад означає не лише перехід від однієї мови до іншої, а й від однієї культури до іншої. Виступаючи посередником між двома мовами, переклад неодмінно стикається з таким явищем, як міжкультурна комунікація, адже мова – це, перш за все, феномен культури. Отже, переклад є важливим чинником в обміні міжкультурними досягненнями та цінностями і слугує покращенню міжкультурної комунікації.

Питання взаємозв'язку між процесом перекладу та формуванням національної

ідентичності неодноразово було предметом дослідження у галузі перекладознавства. Однак це питання необхідно переглянути, адже воно має неабияку чутливість до динамічності контексту, у якому здійснюється переклад. Сьогодні одним з актуальних аспектів взаємозв'язку перекладу та формування національної ідентичності в умовах глобальної ідентичності є вплив Інтернет-платформ та соціальних мереж, зокрема як глобальні медіа формують уявлення про національну культуру через переклад і як це впливає на сприйняття національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вчених досліджують взаємозв'язок перекладу та формування національної ідентичності в умовах глобалізації (Мая Гордец), взаємодію перекладу зі змінами в комунікаційному просторі та їхнім впливом на національну свідомість (Люсілла Черстві), історичних та сучасних аспектів перекладу в контексті культурної еволюції та ідентичності.

Взаємозалежність між культурою та мовою досліджувалися Л. Барною, Т. Сепорою та С. Мохадасом, М. Снел-Хорнбі та ін. Проблеми перекладу та необхідність його кореляції з культурним підґрунтям відображено у наукових доробках Ал.П. Караманіан, І.В. Пінюти та ін.

Історичний науковий доробок у сфері взаємозв'язку перекладу та формування національної ідентичності в умовах глобальної комунікації мають вітчизняні науковці: Н. Швец (дослідження у сфері культурної лінгвістики та впливу перекладу на національну свідомість), О. Вишневська (дослідження у галузі мовознавства та перекладознавства), Н. Землянська (спеціалізується на міжнародній комунікації та взаємодії мов), О. Бриська (дослідження ролі перекладу у формуванні національної ідентичності).

Мета статті – дослідити взаємозв'язок між народними комунікаціями, перекладами та процесами формування національної ідентичності в умовах глобальної світової спільноти; проаналізувати вплив сучасних засобів комунікації та глобалізації на сприйняття та інтерпретацію культурних аспектів, а також утвердження національної самосвідомості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, де глобальна інформаційна, науково-технічна та освітня взаємодія стає нормою, виявляється, що знання іноземних мов є необхідністю та ключовим елементом інтеграції у світовий та європейський простір. На сучасному етапі вивчення іноземних мов і культур відіграє ключову роль у розвитку міжнародних в'язків. Культурна взаємодія є одним з основних методів поліпшення розуміння між націями. Зростання світових в'язків вимагає вільного володіння іноземними мовами для ефективної комунікації. Труднощі комунікації з'являються, коли культури взаємодіють у результаті взаємодії двох або більше особистостей [3]. Наприклад, Л. Барна виділяє такі проблеми: 1) припущення щодо подібності (ми розглядаємо власну поведінку та власні дії як універсально можливі та відкидаємо або сприймаємо негативно відмінну (іншу) поведінку); 2) мовні відмінності (виникає, коли унеможливлюється порозуміння через взаємодію двох мов або в межах однієї мови за наявності багатозначних слів у різних контекстах, країнах та культурах); 3)

проблеми невербального характеру (наша мова тіла, зоровий контакт та жести також можуть комунікувати: звичне кивання головою може розглядатися як «так» в одній культурі та як «ні» – в іншій); 4) упередження та стереотипи (стереотипи передбачають розподіл усіх людей за якісними характеристиками, якими вони, на наше переконання, мають володіти); 5) схильність до оцінювання (люди намагаються зрозуміти поведінку та особливості комунікації інших людей із погляду власної культури, не розглядаючи причин такої поведінки або такого спілкування); 6) відчуття підвищеної тривоги (культурні відмінності співрозмовника можуть викликати відчуття невпевненості та тривоги щодо подальшої поведінки та комунікативних дій) [3]. Л. Барна також радить удосконалити навички «слухання», що дає можливість зрозуміти зміст того, що нам намагаються донести. Шукати зворотний зв'язок, усвідомлювати відмінності інших людей та приймати їх, бути відповідальними за наші дії і наші емоції – перелік порад дослідника [3]. У світі, де межі стираються, іноземні мови визначають успішну взаємодію та просування, а також є ключем до відкриття нових можливостей та формування гармонійного образу життя у глобальному суспільстві. У сучасних умовах розвитку інформаційної, науково-технічної та глобальної взаємодії, інтеграції у світовий та європейський простір сфера перетину культур різних народів зростає за рахунок появи спільних соціокультурних елементів [1]. Безліч нерозв'язаних питань залишається у теорії та практиці відтворення соціокультурного явища в перекладі. Необхідно зазначити, що соціокультурна компетенція – це знання культурних особливостей носія мови, його традицій, норм поведінки й етикету, уміння розуміти та адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури. Соціокультурна компетенція є основним орієнтиром для формування комунікативної лінгвістичної компетенції. Уміння взаємодіяти в межах міжкультурного спілкування потребує розмаїття навичок: майстерності емпатії, ініціативи в міжкультурному спілкуванні, уміння передбачити соціокультурні виклики, які можуть викликати непорозуміння, та готовності брати на себе відповідальність за їх рішення, уміння проявити дипломатичність та бути представником власної культури.

Труднощі в адаптації до нової культури виникають із різних причин, одна з них – етноцентризм, що є загальним для кожної людини. Етноцентризм – це тенденція оцінювати інші культури через призму відчуттів і стандартів, уважаючи їх власні за вищи чи нормативні. Це може призводити до неправильного розуміння та суджень про інші етнічні групи [4]. Культура має вплив як на словесну, так і на невербальну комунікацію. Способи введення учасників у розмову пов'язані культурними відмінностями.

У міжкультурній комунікації багато слів та виразів можуть стати значущими для взаємопорозуміння між сторонами. Наприклад, використання ідіом чи культурно-специфічних виразів, які можуть мати різний сенс у різних культурах. Англійський вираз kick the bucket означає «померти», але якщо перекласти дослівно, в іншій мові може не виникнути такого ж самого розуміння. Слово gifted означає

«талановитий», але в німецькій gift означає «отрута», що може викликати плутанину. Переклад з однієї мови іншою можливий, якщо в мові оригіналу є поняття, що відповідають поняттям мови перекладу і смисли понять мов оригіналу та перекладу відповідають один одному. Так само важливим у перекладі є передача культурологічного та соціального аспектів, як і відтворення змісту повідомлення. Суть даної проблеми пояснюється існуванням такого поняття, як міжкультурна асиметрія. Асиметрія у соціокультурній комунікації – це помітні відмінності в міжкультурній компетенції одного з учасників міжкультурної комунікації, які впливають на її ефективність. Таке явище значно ускладнює процес перекладу іншомовного тексту [2]. Суть у тому, що для кожного мовно-культурного середовища характерні унікальні слова, які не зустрічаються в інших середовищах. Наприклад, за допомогою різних мов може відтворюватися один і той самий фрагмент реальності, але його вимова буде інакшою, приміром, для англійської та української. Це відображає унікальність сприйняття світу через призму конкретної мови.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Жодна культура не є ізольованою. Дві важливі особливості характеризують кожну культуру – це окремість і взаємопроникність. Перша із цих характеристик забезпечує унікальність і своєрідність кожної етнічної культури, тоді як остання сприяє взаємодії та взаємозбагаченню культур за рахунок проникнення ознак однієї культури в іншу (інші). Наявні концепції (зокрема, гіпотеза лінгвістичної відносності) однобічно трактують своєрідність культур і визнають ізольованість культур. Однак такі висновки вимагають коректування, оскільки в реальності культури взаємопроникні і взаємодоповнювані. Велике значення для взаємопроникнення культур має міжмовна, особливо перекладацька, діяльність. Переклад допомагає здійснювати процес знайомства з чужою культурою. Можна сказати, що він займає проміжне положення між мовою і культурою, виконуючи посередницькі функції між цими двома сутностями. Перекладацькі проблеми, пов'язані з наявними культуральними артефактами, переборні в процесі міжмовної комунікації як за посередництвом прирівнювання структур вихідної і цільової мов, так і за допомогою різних способів передачі артефактів чужої культури.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо детальне вивчення особливостей відтворення культуральних особливостей вихідної мови цільовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поліщук Ю. Соціокультурна комунікація під час перекладу *Філологічні науки.* 2018. № 5(57). С. 497–499.

2. Федорів Я. Лінгвістичні моделі дискурсу публічних виступів: нариси із сучасних культурно-мовленнєвих практик. Київ : ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 188.

3. Barna Laray M. Stumbling Blocks in Intercultural Communication. Basic Concepts of Intercultural Communication. Second edition. Intercultural Press of Nicholas Brealey Publishing. Boston – London, 2013. P. 337–345.

4. Tengku Sepora T. Mahadi. Language and culture International Journal of *Humanities and Social Sciences.* 2012. Vol. 2. № 17. P. 230–235.

REFERENCES

1. Polishchuk, (2018). Yu. Sotsiokulturna komunikatsiia pid chas perekladu [Sociocultural and communication during translation] *Filolohichni nauky* № 5 (57). P. 497–499 [in Ukrainian].

2. Fedoriv, Ya. (2010). Linhvistychni modeli dyskursu publichnykh vystupiv : narysy iz suchasnykh kulturno-movlennievykh praktyk [Translating to English : Linguistic models of public speech discourse, sketches from contemporary cultural and linguistic practices]. K.: VPTs NaUKMA, 2010. P. 188 [in Ukrainian].

3. Barna, Lara (2013). Stumbling Blocks in Intercultural Communication. Basic Concepts of Intercultural Communication. Second edition. Intercultural Press of Nicholas Brealey Publishing. Boston – London. P. 337–345.

4. Tengku, S., Mahadi, T. (2012). Language and culture. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. Vol. 2. No. 17. P. 230–235.